

Comparison of the effectiveness of reality therapy and logotherapy on the components on forgiveness and marital trust of women affected by marital infidelity seeking divorce

Maryam Gholipour Firozjaei¹, Farideh Dokaneifard², Pantea Jahangir³

1. Ph.D Candidate in Counseling, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran. E-mail: gholipour_m61@yahoo.com

2. Associate Professor, Department of Counseling, Roodehen Branch, Islamic Azad University, Roodehen, Iran. E-mail: f.dokaneheefard@gmail.com

3. Assistant Professor, Department of Counseling, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran. E-mail: Jahangir_pantea@yahoo.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article history:
Received 01 September
2022
Received in revised form
02 October 2022
Accepted 10 November
2022
Published Online 22 June
2023

Keywords:
Reality Therapy,
Logo Therapy,
Marital Forgiveness,
Marital Trust,
Marital Infidelity,
Divorce

ABSTRACT

Background: Systematic review of research shows that infidelity and marital infidelity cause the most damage to the relationship between spouses and can even destroy the relationship.

Aims: The purpose of this study was to compare the effectiveness of reality therapy and logo therapy on forgiveness and marital trust of women affected by marital infidelity seeking divorce.

Method: The present research was a quasi-experimental method of pre-test and post-test with a control group. From the community of women affected by marital infidelity, divorce applicants referring to family counseling centers in Babol city using available sampling of 48 women (16 women in the reality therapy group, 16 women in the logotherapy group and 16 women in the control group) were selected and were assigned randomly. All three groups completed the Pollard et al. (1998) Marital Forgiveness Questionnaire and the Rampel & Holmes (1986) Marital Trust Questionnaire in three stages: pre-test, post-test, and follow-up. After collecting data, the data were analyzed using repeated measures multivariate analysis of variance using SPSSV22 software.

Results: The results showed that there was a significant difference between the groups in both variables of marital forgiveness and marital trust ($F = 3.955$ and $P = 0.001$). In other words, the results showed that both reality therapy and logotherapy interventions were effective in the research variables, but there was no significant difference between the two interventions of reality therapy and logotherapy in any of the variables ($P < 0.05$).

Conclusion: Finally, the results of this study showed that both reality therapy and logotherapy interventions are effective in promoting marital forgiveness and marital trust. Therefore, the awareness of couple therapists, counselors, psychologists and other specialists can help reduce marital infidelity and divorce.

Citation: Gholipour Firozjaei, M., Dokaneifard, F., & Jahangir, P. (2023). Comparison of the effectiveness of reality therapy and logotherapy on the components on forgiveness and marital trust of women affected by marital infidelity seeking divorce. *Journal of Psychological Science*, 22(124), 791-807. [10.52547/JPS.22.124.791](https://doi.org/10.52547/JPS.22.124.791)

Journal of Psychological Science, Vol. 22, No. 124, 2023

© The Author(s). DOI: [10.52547/JPS.22.124.791](https://doi.org/10.52547/JPS.22.124.791)

✉ **Corresponding Author:** Farideh Dokaneifard, Associate Professor, Department of Counseling, Roodehen Branch, Islamic Azad University, Roodehen, Iran.
E-mail: f.dokaneheefard@gmail.com, Tel: (+98) 9121866618

Extended Abstract

Introduction

The family is the place to satisfy various physical, intellectual and emotional needs, and it is an undeniable necessity to be aware of biological, psychological and emotional needs and to know how to satisfy them and to be equipped with techniques to recognize biological, psychological and emotional needs. Breaking the contract is defined as a person crossing the boundary of a marital relationship by establishing physical or emotional intimacy with a person outside the relationship (Mark et al, 2011). Divorce is one of the most important consequences of marital betrayal. According to psychotherapy texts, forgiveness helps restore relationships, removes bitterness and anger, and heals internal emotional wounds. As researches have shown, couples with less negative behaviors and interactions, forgiveness will increase over time and will continue (McNulty, 2011). The concept of trust can affect marital commitment. Trust is one of the most powerful predictors of relationship satisfaction, stability, and distress (Shallcross & Simpson, 2012). Trust in marital relationships includes three dimensions of loyalty, predictability and reliability, among which loyalty is the most important factor of trust in marital relationships. One of the new methods that can help improve couples' compatibility by using emotional conflict in clients is reality therapy. The main goal of the reality therapy approach is to help people to be aware of their needs, monitor behavior and make appropriate choices (Emmelkamp & Meyerbröcker, 2021). Also, logotherapy is a therapeutic process that seeks to improve the ability to reach the true self, expand the vision about oneself, the surrounding world, and clarify the things that give meaning to a person's life now and in the future. Logotherapy is one of the most practical, popular and optimistic theories of existentialism, which looks at individuals as people who have the ability to transcend their environment, the freedom and responsibility to choose (Wong, 2017). The results of investigating the effectiveness of logotherapy in married people show that this treatment has been effective in improving things such as marital satisfaction, marital apathy,

emotional exhaustion, and depression (Southwick, Lowthert, Graber, 2016). According to what was mentioned above, the necessity of the current research was because it seems that infidelity reduces the quality and satisfaction of marriage by damaging the joint life, and if this reduction does not lead to divorce, it will definitely lead to many problems. It will create a problem in the family and ultimately the society. Therefore, the purpose of the present study was to compare the effectiveness of reality therapy and logotherapy on forgiveness and marital trust in women who were affected by marital infidelity and seeking divorce.

Method

This research was practical in terms of purpose. The design of the current research was quasi-experimental and pre-test-post-test and follow-up with a control group. The present research population included women affected by marital infidelity who applied for divorce and referred to the family counseling centers in Babol, Iran. Using the available sampling method, there were 48 people (16 women in the reality therapy group, 16 women in the logotherapy group and 16 women in the group control) were selected and randomly assigned to groups. The following treatment protocol and questionnaires were used in this research.

Reality therapy protocol: The reality therapy protocol based on Glaser's theory was prepared and designed during 8 sessions of 120 minutes (Abbasi et al, 2013).

Logo therapy protocol: In the continuation of the logotherapy protocol based on Frankel's theory, 12 sessions of 90 minutes were held (Frankel, 2011). Also, Forgiveness Questionnaire (Pollard et al, 1998) and Marital Trust Questionnaire (1986) were used.

Results

In this research, there were 48 people (16 women of the reality therapy group, 16 women of the logotherapy group and 16 women of the control group). The mean and standard deviation of age for the reality therapy group was 33.87 ± 9.47 , the logotherapy group was 32.12 ± 7.26 and for the control group, it was 30.25 ± 5.48 .

Table 1. Descriptive indices of research variables

Variables	Group	Pre-test (SD±M)	Post test (SD±M)	Follow up (SD±M)
Marital forgiveness	Reality therapy	56.94±5.84	72.44±11.15	70.37±11.14
	Logo therapy	55.55±8.87	70.19±9.56	68.31±9.23
	Control	55.69±8.60	54.62±9.80	55.25±7.71
Marital trust	Reality therapy	61.19±7.13	77.94±9.28	76.06±9.40
	Logo therapy	62.12±7.91	75.37±9.12	73.62±8.78
	Control	62.56±10.18	63.19±9.77	61.37±9.61

In addition, in this research, repeated measurement multivariate analysis of variance was used for data analysis. The results of Mbox test indicated that this hypothesis was not established (Mbox=76.779, P=0.026 and F=1.471). The results of Lone's test for the variable of marital forgiveness in all three stages of pre-test (p=0.579 and F=0.554 (F2, 45)), post-test (p=0.853 and F=0.159 (F2, 45)) and follow-up.

(p=0.235 and F=1.494 (2 and 45)) and marital trust in all three stages of pre-test (p=0.209 and F=1.622 (2 and 45)), post-test (996) (p=0.004 and F=0.004 (2 and 45)) and follow-up (p=0.952 and F=0.050 (2 and 45)) were maintained After examining the above results, the interaction effect was also examined with univariate follow-up tests, the results of which are reported in the table below.

Table 2. The results of the univariate test of the effect of time and the interactive effect of time and group for the research variables

Variable	Source	SS	DF	MS	F	Sig	Eta
Marital forgiveness	time	2675.542	1.126	2375.453	23.477	0.0001	0.343
	time×group	1590.792	2.253	706.184	6.979	0.0001	0.237
Marital trust	time	2847.764	1.119	2544.758	67.339	0.0001	0.599
	time×group	1532.528	2.238	18.119	18.119	0.0001	0.446

Conclusion

The purpose of this research was to compare the effectiveness of reality therapy and logo therapy on forgiveness and marital trust of women affected by marital infidelity seeking divorce. The results showed that there is no significant difference between reality therapy and logo therapy on the marital trust. This finding was consistent with the results of previous studies (Arora & Shetgovekar, 2021; Farshad M, Najarpourian S, Salmabadi, 2019; Wiederhold BK, Riva, 2019; and Aghayosofi A, Fathiashtiyani A, Aliakbari M, Imanifar, 2016). Research evidence on a group of middle-aged couples showed that participation in pre-marriage education sessions is associated with higher levels of marital satisfaction and trust in marriage and lower levels of conflict, as well as a reduction in divorce rates (Arora & Shetgovekar, 2021). Also, in a research, the effect of pre-marriage marital trust education on the commitment of student girls was investigated and the results showed that pre-marriage marital trust education had a positive effect on the commitment of student girls (Farshad M, Najarpourian S, Salmabadi, 2019). Another finding of this research showed that

there is no significant difference between reality therapy and logo therapy on the forgiveness of women affected by marital infidelity seeking divorce. Glaser's treatment method is a direct and confrontational method in which each person tries to observe and evaluate his own behavior and increase positive interpersonal behaviors in relationships. Based on this approach, the direct method is generally successful. It has been more than supportive and interpretive methods. In explaining this research finding, it is possible to pay attention to the main process of logotherapy treatment, that during the intervention, the negative cases are balanced with the increase of positive cases. In this way, the perceived injustices and negative behaviors of the wife create a balance by calling and reminding her positive actions in the plaintiff's wife; As a result, the therapist tries to make people use these positive aspects of themselves more and have a better emotional experience towards themselves and others.

The first limitation of this research is related to the spatial and temporal scope of the study. Therefore, its findings cannot be generalized to other strata and other cities. Another limitation of this study is related

to the corona virus epidemic, which means that the alignment of this research with the corona virus epidemic did not affect the research results. It is suggested that it be implemented on betrayed women, NORMAL women and other people who can be implemented and compared with the results of this research.

Ethical Considerations

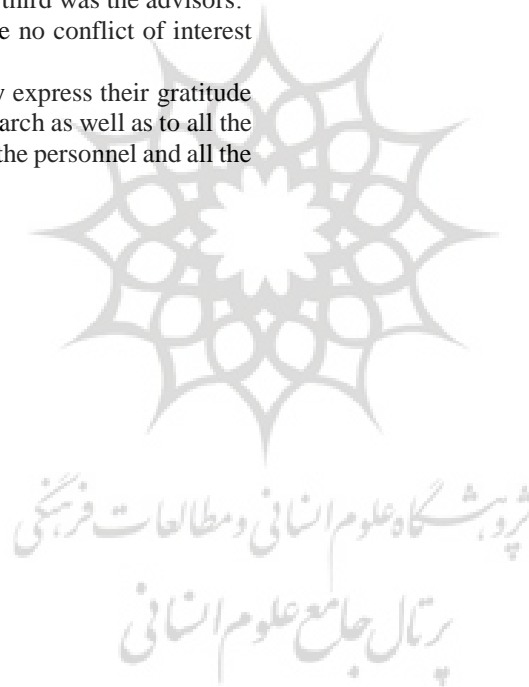
Compliance with ethical guidelines: This article is taken from the doctoral dissertation of the first author in the field of counselling at Roudehen Branch, Islamic Azad University. Participants consciously and voluntarily participated in the research. The principle of confidentiality was observed in the research.

Funding: This study was conducted as a PhD thesis with no financial support.

Authors' contribution: The first author was the senior author, the second were the supervisors and the third was the advisors.

Conflict of interest: the authors declare no conflict of interest for this study.

Acknowledgments: The authors hereby express their gratitude to the supervisor and advisor of this research as well as to all the people who participated in the research, the personnel and all the people who cooperated in the research.

مقایسه اثربخشی درمان واقعیت درمانی و معنادرمانی بر بخشش و اعتماد زناشویی زنان آسیب‌دیده از خیانت زناشویی متقاضی طلاق

مریم قلی‌پور فیروزجائی^۱، فریده دوکانه‌ای فرد^۲، پانته آجهانگیر^۳

۱. دانشجوی دکتری مشاوره، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

۲. دانشیار، گروه مشاوره، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

۳. استادیار، گروه مشاوره، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

چکیده

مشخصات مقاله

زمینه: مرور نظام‌مند پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بی‌وفایی و خیانت زناشویی بیشترین آسیب را به رابطه‌ی همسران وارد می‌کند و حتی می‌تواند رابطه را نابود کند. از این رو پژوهش در این زمینه حائز اهمیت است.

نوع مقاله:

پژوهشی

هدف: هدف از پژوهش حاضر مقایسه اثربخشی درمان واقعیت درمانی و معنادرمانی بر بخشش و اعتماد زناشویی زنان آسیب‌دیده از خیانت زناشویی متقاضی طلاق بود.

تاریخچه مقاله:

دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۱۰

بازنگری: ۱۴۰۱/۰۷/۱۰

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۱۹

انتشار برخط: ۱۴۰۲/۰۴/۰۱

روش: پژوهش به شیوه شبه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل بود. از جامعه زنان آسیب‌دیده از خیانت زناشویی متقاضی طلاق مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره خانواده شهر بابل با استفاده از نمونه‌گیری در دسترس تعداد ۴۸ نفر (۱۶ زن در گروه واقعیت درمانی، ۱۶ زن در گروه معنادرمانی و ۱۶ زن گروه کنترل) انتخاب و به صورت تصادفی جایگزین شدند. جلسات مداخله‌ای در گروه‌های آزمایش توسط پژوهشگر اجرا شد. هر سه گروه پرسشنامه‌های بخشش زناشویی پولارد و همکاران (۱۹۹۸) و اعتماد زناشویی رمپل و هولمز (۱۹۸۶) را در سه مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون و پیگیری تکمیل کردند. پس از جمع‌آوری اطلاعات داده‌ها با استفاده از روش تحلیل واریانس اندازه‌گیری مکرر چندمتغیری به کمک نرم‌افزار SPSSV22 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

کلیدواژه‌ها:

واقعیت درمانی،

معنادرمانی،

بخشش زناشویی،

اعتماد زناشویی،

خیانت زناشویی،

طلاق

یافته‌ها: نتایج نشان داد بین گروه‌ها در هر دو متغیر بخشش زناشویی و اعتماد زناشویی تفاوت معنی‌داری وجود دارد ($F=۳/۹۵۵$ و $P=۰/۰۰۱$). به عبارتی نتایج نشان داد هر دو مداخله واقعیت‌درمانی و معنادرمانی در متغیرهای پژوهش اثربخش بودند اما بین دو مداخله واقعیت‌درمانی و معنادرمانی در هیچ‌کدام از متغیرها تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد ($P>۰/۰۵$).

نتیجه‌گیری: در نهایت نتایج این مطالعه نشان داد هر دو مداخله واقعیت‌درمانی و معنی‌درمانی در ارتقای بخشش زناشویی و اعتماد زناشویی اثربخش است. لذا آگاهی زوج‌درمانگران، مشاوران، روانشناسان و سایر متخصصان از این متغیرها می‌تواند در کاهش خیانت زناشویی و طلاق زنان کمک‌کننده باشد.

استناد: قلی‌پور فیروزجائی، مریم؛ دوکانه‌ای فرد، فریده؛ و آجهانگیر، پانته (۱۴۰۲). مقایسه اثربخشی درمان واقعیت درمانی و معنادرمانی بر بخشش و اعتماد زناشویی زنان آسیب‌دیده از خیانت زناشویی متقاضی طلاق. مجله علوم روانشناختی، دوره ۲۲، شماره ۱۲۴، ۷۹۱-۸۰۷.

DOI: [10.52547/JPS.22.124.791](https://doi.org/10.52547/JPS.22.124.791). ۱۴۰۲، شماره ۱۲۴، دوره ۲۲.

© نویسندگان.

✉ نویسنده مسئول: فریده دوکانه‌ای فرد، دانشیار، گروه مشاوره، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران. رایانامه: f_dokaneif@yahoo.com

تلفن: ۰۹۱۲۱۸۶۶۱۸

مقدمه

خانواده محل ارضای نیازهای مختلف جسمانی، عقلانی و عاطفی است و داشتن آگاهی از نیازهای زیستی، روانی، عاطفی و شناخت چگونگی ارضای آن‌ها و مجهز شدن به فنون شناخت تمایلات زیستی، روانی و عاطفی، ضرورتی انکارناپذیر است. رضایت یک فرد از زندگی زناشویی به معنی رضایت وی از خانواده محسوب می‌شود و رضایت از خانواده به منزله رضایت از زندگی بوده و در نتیجه تسهیل در امر رشد، تعالی و پیشرفت مادی و معنوی جامعه خواهد بود (رالمن، گالوس و داتسچی، ۲۰۱۸). در این میان، بی‌وفایی و خیانت زناشویی بیشترین آسیب را به رابطه‌ی همسران وارد می‌کند و حتی می‌تواند رابطه را نابود کند (ایگنات، ۲۰۱۸). پیمان‌شکنی عبور فرد از مرز رابطه زناشویی با برقراری صمیمیت فیزیکی یا عاطفی با فردی خارج از رابطه تعریف شده و در ۲۵ تا ۵۰ درصد موارد، اولین علت طلاق زوجین می‌باشد (مارک، جانسن و میلیاسن، ۲۰۱۱). براساس یک مطالعه انجام شده در آمریکا مشخص شده است که ۲۱ درصد مردان و ۱۱ درصد از زنان در طول زندگی مرتکب خیانت زناشویی می‌شوند (یان و ویسر، ۲۰۱۹). در ایران آمار دقیقی در این زمینه وجود ندارد. اما بعضی پژوهش‌ها اشاره‌هایی به این موضوع داشته‌اند. به عنوان مثال بیشترین آمار قتل‌های خانوادگی که ۳۰ درصد است، به زنانی مربوط می‌شود که به دلیل رابطه نامشروع و سوء ظن توسط همسران خود به قتل رسیده‌اند. از سویی دیگر ۲۲ درصد از قتل‌های خانوادگی مربوط به قتل مردان توسط همسرانشان است که در ۴۰ درصد موارد، زنان شوهرانشان را به قتل رسانده‌اند (افشاری‌کاشانیان و همکاران، ۱۳۹۸). نتایج یک نظرسنجی که توسط مؤسسه گالوپ در سال ۲۰۱۳ انجام شد، نشان داد ۹۱ درصد از بزرگسالان در ایالات متحده آمریکا معتقد بودند که در نظر آن‌ها، پیمان‌شکنی نامشروع و از نظر اخلاقی اشتباه است و شیوه پاسخ دادن مردان و زنان به انواع مختلف خیانت متفاوت است. زنان تمایل دارند که حسادت بیشتری نسبت به خیانت احساسی نشان دهند و مردان بیشتر به خیانت جنسی حسادت می‌کنند (چرین، آپلیناز و واگنر، ۲۰۱۸). طلاق^۱ یکی از مهم‌ترین پیامدهای خیانت‌های زناشویی است. طبق تعریف، طلاق فرآیندی است که با تجربه بحران عاطفی هر دو زوج شروع شده و با تلاش برای حل تعارض

از طریق ورود به موقعیت جدید با نقش‌ها و سبک زندگی جدید، خاتمه می‌یابد (احمدی، ماردپور و محمودی، ۱۳۹۸). طلاق با دامنه‌ای از پیامدهای منفی موجب به خطر افتادن سطح سلامت روان در خانواده‌ها می‌شود و سلامت خانواده‌ها را تهدید می‌کند (سابرا و کوئن، ۲۰۱۸). یکی از مهارت‌هایی که به نظر می‌رسد در کاهش تعارضات زناشویی و پیشگیری از تشدید مشکلات مؤثر باشد، بخشش^۲ است.

براساس متون روان‌درمانگری، بخشش به احیای روابط کمک می‌کند، تلخی و خشم را از بین می‌برد و به شفای جراحات‌های عاطفی درونی می‌انجامد. همچنین بخشش به دوام زندگی زناشویی و افزایش رضایت زناشویی می‌انجامد (پلوچی و همکاران، ۲۰۱۵). بخشش رابطه‌ای منفی با آغاز فرآیند طلاق و راهبردی عالی برای حفظ رابطه زناشویی است؛ زیرا به تقلیل ادراکات منفی درباره دیگری کمک می‌کند و توان حل تعارض زوج‌ها و ثبات ازدواج را ارتقاء می‌دهد (گازمن-گونزالس و همکاران، ۲۰۱۹). با اینکه بخشش دیرزمانی است که متغیر بسیار با اهمیت در حفظ روابط قلمداد می‌شود، تنها در سال‌های اخیر توجه پژوهشگران به آن جلب شده است (فونسکا و همکاران، ۲۰۱۷)؛ به گونه‌ای که پژوهش‌ها نشان داده‌اند زوج‌هایی که رفتارها و تعاملات منفی در بینشان کمتر بروز می‌کند، بخشش در طول زمان افزایش خواهد یافت و ادامه‌دار خواهد بود (مک‌نالتی، ۲۰۱۱). در تعریف و مفهوم‌سازی بخشش اختلاف نظر وجود دارد و تعاریف متفاوتی از آن ارائه شده است. فرآیند کاهش خشم، کاهش ناراضی‌ت یا تنفر از دیگران، رهایی از قضاوت و تلاش برای التیام زخم‌های گذشته از جمله تعاریف ارائه شده است (فینچهام، ۲۰۱۷). بر اساس نتایج مطالعه‌ای نشان داده‌اند بخشش بیشتر، با گرمی و صمیمیت، رضایتمندی و تعهد بیشتر در زوج‌ها ارتباط دارد (ویزر و همکاران، ۲۰۱۷). پژوهشگران معتقدند که بخشش در قالب ۴ عنصر همدلی، انسانیت، تعهد و عذرخواهی نیز کمک می‌کند، حتی به زوج‌هایی که از روابط فرازناشویی آسیب دیده‌اند (فایف و همکاران، ۲۰۱۳). نتایج پژوهشی نشان داد عامل بخشش بر رضایت زناشویی اثر دارد و بخشش از جمله فرایندهای مهمی است که چه به طور مستقیم و چه غیرمستقیم، سبب افزایش رضایت زناشویی می‌شود (احمدی‌اردکانی و فاطمی، ۱۳۹۸). همچنین در مطالعه دیگری با عنوان نقش واسطه‌ای بخشش و امید بر رضایت زناشویی زوجین در معرض طلاق

1. divorce

2. forgiveness

نشان داد که امید و بخشش اثر میانجی بین ویژگی‌های شخصیتی و رضایت زناشویی دارد (صفریان، ثوابی و خوبی‌نژاد، ۱۳۹۷).

عامل دیگری که می‌تواند بر تعهد زناشویی تأثیرگذار باشد، مفهوم اعتماد^۱ است. اعتماد یکی از اصلی‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های رضایت از روابط زناشویی است. به اعتقاد لازل و هوستون اعتماد عنصر اصلی سلامت روابط زناشویی و عامل مهمی در صمیمیت زناشویی می‌باشد. بر اساس پژوهش بریمهال، وامپلر و کیمبال (۲۰۰۸) مشخص شد که خیانت در روابط زناشویی منجر به از دست رفتن اعتماد در روابط زناشویی می‌گردد که این موضوع باعث گسستگی عاطفی در بین زوجین می‌شود. جالب است پژوهش بریمهال و همکاران (۲۰۰۸) نشان داد که ۱۰۰ درصد زوجین طلاق گرفته اشاره داشتند که بی‌اعتمادی ناشی از خیانت زناشویی به ازدواج مجدد آنان آسیب وارد کرده است. همچنین بیشتر واکنش‌های تهدیدآمیز بر روابط فیزیکی و هیجانی شرکت‌کنندگان در پژوهش آنان متأثر از بی‌اعتمادی در ازدواج قبلی آنان است. جنبه‌های زیادی در روابط زناشویی وجود دارد که می‌تواند اعتماد را تحت تأثیر قرار دهند از جمله عدم توافق مالی، سبک‌های مختلف والدینی، خیانت جنسی، خیانت عاطفی و فیزیکی (مک‌کری، ۲۰۱۵). در این راستا، پژوهشگران نشان دادند که خودمتمایزسازی، اعتماد و شرم با سازگاری زناشویی رابطه معنادار دارند (زارعی، فرح‌بخش و اسماعیلی، ۱۳۹۶). همچنین نتایج نشان داد زوج‌هایی که سطح اعتماد بیشتری دارند، مدام اسنادهای مثبتی را نسبت به یکدیگر و رابطه‌شان ابراز می‌کنند و رضایت بالاتری از ازدواج خود دارند (خندان دل و کاویان فر، ۱۳۹۴).

یکی از روش‌های نوین که با استفاده از درگیری عاطفی در مراجعان می‌تواند به بهبود سازگاری زوجین کمک کند، واقعیت‌درمانی است. هدف اصلی رویکرد واقعیت‌درمانی، کمک به افراد برای آگاهی از نیازهای خود، پایش رفتار و انجام انتخاب‌های مناسب است (امل کمپ و میربروکر، ۲۰۲۱). گلاسر معتقد است مسئولیت، همان انتخاب است و بیان می‌دارد که هر کس می‌تواند از مسئولیت، برداشتی داشته باشد اما هیچ‌کس نمی‌تواند صادقانه بگوید که به هنگام انتخاب، نسبت به آن چه انتخاب کرده است،

¹. trust

مسئولیت ندارد. لذا بر مسئولیت‌پذیری در قبال رفتارهای انتخاب شده تأکید زیادی می‌کند (ابن‌الشریعه و عقیلی، ۱۳۹۷).

یکی دیگر از رویکردهایی که در کاهش خیانت در زوجین مورد توجه قرار گرفته است، معنادرمانی است. معنادرمانی، فرآیند درمانی است که به دنبال بهبود توانایی برای رسیدن به خود حقیقی، گسترش دید درباره خود، دنیای پیرامون و روشن کردن چیزهای است که به زندگی اکنون و آینده فرد معنا می‌بخشد. نتایج بررسی اثربخشی معنادرمانی در متأهلین نشان می‌دهند این درمان در بهبود مواردی مانند رضایت زناشویی، بی‌رمقی و بی‌آلایشی زناشویی، خستگی هیجانی و افسردگی اثربخش بوده است (ساهوت ویک، لورت و گرابر، ۲۰۱۶). همچنین، نتایج دیگر پژوهش‌ها نشان می‌دهند معنادرمانی به بهبود رضایت زناشویی، بهزیستی روانشناختی، تعامل و همکاری زوجین و نیز بهبود عملکرد جنسی منجر می‌شود (چولونبرگ و همکاران، ۲۰۱۰ و کلن فاراس و پارسا، ۲۰۱۲).

با توجه به آنچه در فوق مطرح شد، ضرورت پژوهش حاضر از آن جهت بود که به نظر می‌رسد خیانت با آسیب به زندگی مشترک، کیفیت و رضایت زناشویی را کاهش می‌دهد. این نوع روابط باعث بروز نشانه‌هایی شبیه اختلال استرس پس از سانحه و همچنین احساساتی همچون افسردگی، خشم، ناامیدی، نبود اعتماد به نفس، از دست دادن اعتماد و احساس بی‌ارزشی در همسری می‌شود که به او خیانت شده است. براین اساس هدف پژوهش حاضر بررسی مقایسه اثربخشی واقعیت‌درمانی و معنادرمانی بر بخشش و اعتماد زناشویی در زنان آسیب‌دیده از خیانت زناشویی متقاضی طلاق بود.

روش

الف) طرح پژوهش و شرکت‌کنندگان: این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی بود. طرح پژوهش حاضر شبه‌آزمایشی و از نوع پیش‌آزمون - پس‌آزمون و پیگیری با گروه کنترل بود. نگاره این طرح در جدول زیر ارائه شده است:

جدول ۱. طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون و پیگیری با گروه کنترل

گروه‌ها	پیش‌آزمون	مداخله	پس‌آزمون	پیگیری
گروه واقعیت‌درمانی	T1	X	T2	T3
گروه معنادرمانی	T1	X	T2	T3
گروه کنترل	T1	-	T2	T3

جامعه پژوهش حاضر شامل زنان آسیب‌دیده از خیانت زناشویی متقاضی طلاق مراجعه‌کننده به مراکز مشاوره خانواده شهر بابل بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس تعداد ۴۸ نفر (۱۶ زن در گروه واقعیت‌درمانی، ۱۶ زن در گروه معنادرمانی و ۱۶ زن در گروه کنترل) انتخاب و به صورت تصادفی در گروه‌ها گمارده شدند. دلیل انتخاب ۴۸ زن بر اساس جدول کوهن و با در نظر گرفتن توان آزمون ۰/۸۰، سطح

آلفای ۰/۰۵ (آزمون دو طرفه) و اندازه اثر ۰/۶ بود که با در نظر گرفتن احتمال ریزش این تعداد انتخاب شد. معیارهای ورود شامل رضایت آگاهانه از حضور در پژوهش، زن بودن، داشتن دلزدرگی زناشویی با تشخیص درمانگر، داشتن حداقل سواد خواندن و نوشتن، عدم ابتلا به بیماری‌های حاد روان‌پزشکی (بر اساس سوال در مورد سوابق روان‌پزشکی)؛ ملاک‌های خروج از پژوهش نیز عبارت بود از غیبت بیش از دو جلسه، مصرف قرص‌های روان‌پزشکی و نداشتن ملاک‌های ورود بود. در این پژوهش از پروتکل درمانی و پرسشنامه‌های زیر استفاده شده است. پروتکل واقعیت‌درمانی: پروتکل واقعیت‌درمانی مبتنی بر نظریه گلاسر در طی ۸ جلسه ۱۲۰ دقیقه‌ای تهیه و طراحی شد (عباسی و همکاران، ۱۳۹۶). خلاصه جلسات به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول ۲. خلاصه جلسات پروتکل واقعیت‌درمانی

جلسه	عنوان جلسه	توضیحات
اول	آشنایی با مفاهیم روانشناسی کنترل درونی و بیرونی	۱. برقراری ارتباط و معرفی اعضا، ۲. بیان قواعد گروه، اهداف و معرفی دوره، ۳. طرح سؤالات اساسی، ۴. آموزش مفاهیم روانشناسی کنترل درونی و بیرونی، ۵. انتخاب رفتار کلی، ۶. بازخورد.
دوم	آموزش دنیای کیفی	۱. شناخت دنیای کیفی و عکس‌های درون آن، ۲. ارزیابی و سنجش دنیای کیفی خود، ۳. شناخت دنیای کیفی همسر و عکس‌های درون آن، ۴. چگونگی راهیابی به دنیای کیفی همسر، ۵. درک دنیای کیفی همسر و تأیید آن.
سوم	آموزش هفت رفتار مهلک	۱. ارزیابی میل به کنترل دیگران توسط خود فرد، ۲. شناسایی و آموزش هفت عادت مهلک در زندگی زوجین، ۳. آموزش نقش هفت رفتار مهلک در روابط زوجین.
چهارم	آموزش هفت رفتار مهرورزی	۱. آموزش ویژگی‌های روابط دوستانه و فرق آن با روابط زوجین، ۲. آموزش هفت رفتار مهرورزی به زوجین و نقش آن در بهبود روابط زوجین و رسیدن به خواسته‌ها.
پنجم	آموزش و شناخت نیازهای اساسی	۱. آموزش پنج نیاز اساسی به زوجین، ۲. کمک به درک پنج نیاز اساسی خود، ۳. ارزیابی سطح نیاز در بین زوجین، ۴. قرار دادن زوجین در جریان نیازهای یکدیگر، ۵. ارزیابی نیازهای زوجین توسط یکدیگر، ۶. آموزش تفاوت نیازها در زن و مرد.
ششم	آموزش دایره حل	۱. آموزش دایره فرضی حل، ۲. تشکیل دایره فرضی حل، ۳. مذاکره و توافق بر نحوه ارضای نیازها، ۴. طرحریزی برای حل اختلافات.
هفتم	ارزیابی دایره مشکل‌گشا	۱. ارزیابی دایره مشکل‌گشا توسط زوجین، ۲. انجام دایره مشکل‌گشا در جلسه مشاوره برای زوجین داوطلب، ۳. کار بر روی نیاز به تفریح.
هشتم	خلاصه جلسات قبل و اجرای پس‌آزمون.	۱. مرور کاربرگ جلسه قبل، ارزیابی از زوجین در زمینه درک مفاهیم زیر: انتخاب رفتارها، کنترل درونی و بیرونی، دنیای کیفی، نیازهای اساسی هفت رفتار مهرورزی و هفت رفتار مهلک، ۲. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری نهایی با کمک زوجین، ۳. ارائه پس‌آزمون.

به شرح جدول زیر می‌باشد.

پروتکل معنادرمانی: در ادامه پروتکل معنی‌درمانی مبتنی بر نظریه فرانکل در طی ۱۲ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای برگزار شد (فرانکل، ۲۰۱۱). خلاصه جلسات

جدول ۳. خلاصه جلسات پروتکل معنادرمانی

جلسات	توضیحات
اول	سامان‌دهی جلسات، توجیه آزمودنی‌ها، آشنایی اعضای گروه با همدیگر و تبیین چگونگی شکل‌گیری مشکلات روانی - رفتاری به خصوص ناامیدی و نقش گروه درمانی در حل این مشکلات پرداخته شد.
دوم	معرفی رویکرد معنی‌درمانی و آموزش اصطلاحات مهم معنی‌درمانی ترغیب اعضا به گفتگو با یکدیگر در زمینه افکار ناامیدی و تشویق اعضا به صحبت در مورد مسائل شخصی خود در گروه انجام گرفت.
سوم	تکنیک‌های معنی‌درمانی و افزایش گفتگوی اعضا با یکدیگر و شناخت و پذیرش احساسات ناامیدی اعضای گروه به صورت مختصر معرفی شد.

جلسات	توضیحات
چهارم	معناخواهی و جستجوی معنا و شیوه‌های آن با هدف افزایش و تعمیق خودآگاهی درونی و آگاهی از شناخت‌های مرتبط با رفتارها از طریق استفاده از فنون افزایش آگاهی وجودی در کنترل رفتارهای ناامیدی مورد بررسی قرار گرفت.
پنجم	شیوه‌های معنی‌خواهی در کار، عشق و رنج به بحث گذاشته شد.
ششم	تحلیل وجودی مفاهیم آزادی و انتخاب - تبیین رابطه آزادی و انتخاب در زندگی اعضاء با بروز رفتارهای پرخطرگراانه و ناامیدکننده با استفاده از فنون افزایش آگاهی وجودی در کنترل افکار و احساسات منفی آنها انجام گرفت.
هفتم	آموزش برای افزایش مسئولیت‌پذیری برای معنا، کمک به مراجع برای گوش دادن به ندای وجدان، سؤال از مراجعان در باره معنا و افزایش مسئولیت‌پذیری نسبت به خود و دیگران انجام گرفت.
هشتم	افزایش افق دید درباره منشاء معنا، تحلیل روایا، درک و پذیرش تنهایی به عنوان واقعیت غیر قابل اجتناب و درک نقش صمیمیت در تحمل احساس تنهایی و کاهش رفتارهای ناامیدکننده آموزش داده شد.
نهم	تحلیل وجودی مسئله مرگ بعنوان مکمل زندگی و هدایت‌کننده آن با استفاده از فن پیشنهاد معنا، اصلاح نگرش‌ها و گسترش افق‌های فکری در حوزه معنا آموزش داده شد.
دهم	مبحث درک معنا و هدف از زندگی و نقش بی‌هدفی در بروز ناامیدی و تنهای و متعهد شدن به هدف خاصی در زندگی آینده از طریق تحلیل وجودی هدفمندی و معنا جویی در زندگی آموزش داده شد.
یازدهم	درک مفهوم خودشکوفایی، رشد بعد تعالی، تکنیک قصد متضاد و... آموزش داده شد.
دوازدهم	مرور تمام جلسات درمانی به طور خلاصه

(ب) ابزار

پرسشنامه بخشش: این مقیاس در سال ۱۹۹۸ توسط پلارد و همکاران برای یافتن میزان بخشایش در خانواده‌ها و نیز ابعاد بخشایش طراحی شد. پرسشنامه شامل دو قسمت می‌باشد یک قسمت مربوط به خانواده اصلی (نسل اول) و قسمت دیگر مربوط به خانواده هسته‌ای یا نسل دوم (زوجین) می‌شود. فرم اصلی مقیاس شامل ۴۰ عبارت است. این پرسشنامه بخشش را به صورت سازه‌ای تک‌بعدی می‌سنجد. عبارات پرسشنامه بر روی یک طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای از خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵ قرار دارند. تدوین‌کنندگان روایی ابزار را از طریق تحلیل عاملی مطلوب گزارش کردند. همچنین آن‌ها میزان پایایی پرسشنامه را به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۳ گزارش کرده‌اند (پلارد و همکاران، ۱۹۹۸). این مقیاس در ایران در پژوهش‌های متعددی استفاده شد. ضریب پایایی آزمون در ایران برای کل پرسشنامه بالای ۰/۷ گزارش شد. همچنین آن‌ها از طریق روایی سازه و روایی همگرا روایی پرسشنامه را مورد تأیید قرار دادند (شاهوردی و حیاتی، ۱۳۹۸).

پرسشنامه اعتماد زناشویی: این پرسشنامه به منظور اعتماد روابط بین فردی توسط رمپل و هولمز (۱۹۸۶) طراحی شد. پرسشنامه دارای ۱۶ سؤال است که سه مؤلفه پیش‌بینی‌پذیری (سؤالات ۲، ۳، ۴، ۶ و ۱۲)، قابلیت اعتماد (سؤالات ۵، ۱۱، ۱۳ و ۱۵) و وفاداری (سؤالات ۱، ۷، ۸، ۹، ۱۴، ۱۰ و ۱۶) را مورد سنجش قرار می‌دهد. این پرسشنامه دارای سؤالات معکوس می‌باشد و بر روی یک طیف لیکرت ۷ گزینه‌ای از کاملاً مخالفم = ۱ تا

کاملاً موافقم = ۷ قرار دارد. تدوین‌کنندگان ساختار سه عاملی پرسشنامه را با استفاده از تحلیل عاملی و روایی محتوایی تأیید کردند. همچنین آن‌ها برای پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده کردند که این میزان برای مؤلفه‌های پیش‌بینی‌پذیری ۰/۷۵، قابلیت اعتماد ۰/۷۷، وفاداری ۰/۷۸ و برای کل پرسشنامه ۰/۸۲ بدست آمد (رمپل و همکاران، ۱۹۸۶). این پرسشنامه در ایران در پژوهش‌های متعددی استفاده شد و روایی پرسشنامه با پرسشنامه همدلی ۰/۸۹ به دست آمد. همچنین ضریب اعتبار پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۰ گزارش شده است (کردی، اصلانی و امان‌الهی، ۱۳۹۶).

(ج) روش اجرا

پژوهش از نظر اجرا به روش پیمایشی اجرا شد. به این صورت که پرسشنامه‌های بخشش و اعتماد زناشویی پس از کسب رضایت آگاهانه از افراد نمونه توسط پژوهشگر توزیع شد. تمام افراد مشارکت‌کننده در پژوهش که حاضر به همکاری شدند، پرسشنامه‌ها را به صورت گروهی تکمیل کرده‌اند و برای تکمیل آن‌ها محدودیت زمانی لحاظ نشد. نحوه اجرا نیز به این صورت بود که پروتکل واقعیت درمانی در ۸ جلسه ۱۲۰ دقیقه‌ای و پروتکل معنادرمانی در ۱۲ جلسه ۹۰ دقیقه‌ای برگزار شد. اجرای پروتکل‌های درمانی از یک مربی و دستیار تشکیل می‌شد. مربی مسائل لازم را به شرکت‌کنندگان درباره چگونگی راهبردهای حل مشکل آموزش می‌داد. در طول جلسات فرد دستیار با مرور تکنیک آموزش داده شده در

یافته‌ها

در این پژوهش ۴۸ نفر (۱۶ زن در گروه واقعیت‌درمانی، ۱۶ زن در گروه معنادرمانی و ۱۶ زن در گروه کنترل) حضور داشتند که میانگین و انحراف معیار سن برای گروه واقعیت‌درمانی $33/87 \pm 9/47$ ، گروه معنادرمانی $32/12 \pm 7/26$ و برای گروه کنترل $30/25 \pm 5/48$ بود. در ادامه یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش ارائه می‌شود. برای توصیف داده‌ها از میانگین به‌عنوان شاخص گرایش مرکزی و انحراف معیار به‌عنوان شاخص پراکندگی استفاده شد.

جلسات آموزشی، به مربی کمک می‌کرد. شرکت در پژوهش برای تمامی آزمودنی‌ها به صورت داوطلبانه بود و شرکت‌کنندگان در صورت عدم تمایل به ادامه همکاری، می‌توانستند مجموعه آزمون‌ها را ارجاع نمایند. محرمانه بودن اطلاعات کسب شده، جلب رضایت آگاهانه آزمودنی‌های پژوهش، عدم انتشار اطلاعات آزمودنی‌ها به دیگران و ایجاد یک جو اطمینان‌بخش از جمله ملاحظات بود که پژوهشگر مدنظر قرار داد. در نهایت برای توصیف اطلاعات پژوهش از آمار توصیفی (میانگین، انحراف استاندارد) و آمار استنباطی شامل آزمون تحلیل واریانس اندازه‌گیری مکرر چندمتغیری با کمک نرم‌افزار SPSSV22 استفاده شد.

جدول ۴. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیرها	گروه	پیش‌آزمون (انحراف معیار $\pm$ میانگین)	پس‌آزمون (انحراف معیار $\pm$ میانگین)	پیگیری (انحراف معیار $\pm$ میانگین)
بخشش زناشویی	واقعیت‌درمانی	۵۶/۹۴ $\pm$ ۵/۸۴	۷۲/۴۴ $\pm$ ۱۱/۱۵	۷۰/۳۷ $\pm$ ۱۱/۱۴
	معنادرمانی	۵۵/۵۵ $\pm$ ۸/۸۷	۷۰/۱۹ $\pm$ ۹/۵۶	۶۸/۳۱ $\pm$ ۹/۲۳
	کنترل	۵۵/۶۹ $\pm$ ۸/۶۰	۵۴/۶۲ $\pm$ ۹/۸۰	۵۵/۲۵ $\pm$ ۷/۷۱
اعتماد زناشویی	واقعیت‌درمانی	۶۱/۱۹ $\pm$ ۷/۱۳	۷۷/۹۴ $\pm$ ۹/۲۸	۷۶/۰۶ $\pm$ ۹/۴۰
	معنادرمانی	۶۲/۱۲ $\pm$ ۷/۹۱	۷۵/۳۷ $\pm$ ۹/۱۲	۷۳/۶۲ $\pm$ ۸/۷۸
	کنترل	۶۲/۵۶ $\pm$ ۱۰/۱۸	۶۳/۱۹ $\pm$ ۹/۷۷	۶۱/۳۷ $\pm$ ۹/۶۱

مراحل مختلف ارزیابی از آزمون لون استفاده شد. نتایج آزمون لون برای متغیر بخشش زناشویی در هر سه مرحله پیش‌آزمون ($p = 0/579$) و پس‌آزمون ($F_{(45, 2)} = 0/159$ ، $p = 0/853$)، پیگیری ($F_{(45, 2)} = 0/554$) و اعتماد زناشویی در هر سه مرحله پیش‌آزمون ($p = 0/235$ و $F_{(45, 2)} = 1/494$) و اعتماد زناشویی در هر سه مرحله پیش‌آزمون ($p = 0/209$ و $F_{(45, 2)} = 1/622$)، پس‌آزمون ($p = 0/996$) و پیگیری ($F_{(45, 2)} = 0/004$ و $p = 0/952$) برقرار بود. در ادامه نتایج حاصل از این آزمون ارائه شده است.

نتایج ارائه شده در جدول ۵ نشان می‌دهد با توجه به میزان F و سطح معنی‌داری، اثر بین‌گروهی گروه ($p = 0/001$)، $F_{(90, 4)} = 5/915$ و $F_{(42, 4)} = 30/957$ ، $p = 0/001$) و درون‌گروهی زمان ($F_{(86, 4)} = 0/416$) و اثر پیلاپی) و تعامل زمان و گروه ($p = 0/001$)، $F_{(86, 4)} = 0/747$ و اثر پیلاپی) معنی‌دار می‌باشد. پس از بررسی نتایج فوق، اثر تعامل نیز با آزمون‌های پیگیری تک‌متغیری بررسی شد که نتایج در جدول ۶ گزارش شده است.

همانطور که در جدول فوق مشاهده می‌شود، شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش ارائه شده است. افزون بر آن در این پژوهش برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل واریانس چندمتغیری اندازه‌گیری مکرر استفاده شد. لذا قبل از انجام تحلیل، مفروضات آزمون مورد بررسی قرار گرفت. به منظور بررسی یکسانی ماتریس‌های کواریانس از آزمون ام‌باکس استفاده شد. نتایج حاکی از عدم برقراری این مفروضه بود ($F = 76/779$ ، $p = 0/000$)، $P = 0/026$ و $F = 1/471$) و لذا با توجه به عدم برقراری مفروضه یکسانی ماتریس کواریانس از اندازه اثر پیلاپی استفاده می‌شود. برای بررسی مفروضه کرویت از آزمون موجلی استفاده شد که نتایج نشان داد این مفروضه برای متغیرهای بخشش زناشویی ($p = 0/000$) و $W = 0/135$ (موجلی) و اعتماد زناشویی ($p = 0/000$) و $W = 0/124$ (موجلی) برقرار نبود لذا با این حساب می‌توان مفروضه کرویت را پذیرفت و به جای نتایج آزمون گرین‌هاوس‌گیسر، مقادیر تصحیح‌شده هوین‌فلت را گزارش کرد. افزون بر آن به منظور بررسی واریانس‌های خطای متغیر زمان در

جدول ۵. نتایج تحلیل واریانس چندمتغیری برای متغیرهای پژوهش

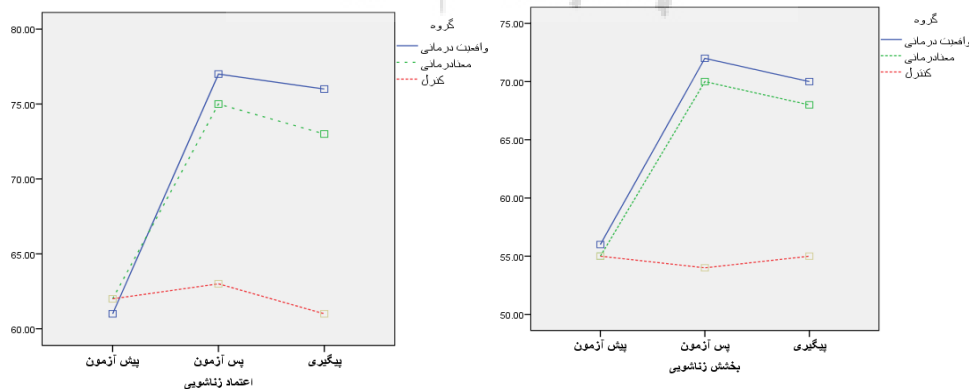
آزمون	منبع	اثر پیلایی	F	درجه آزادی فرضیه	درجه آزادی خطا	معنی داری	مجذور اتا
بین آزمودنی	گروه	۰/۴۱۶	۵/۹۱۵	۴	۹۰	۰/۰۰۰۱	۰/۲۰۸
درون آزمودنی	زمان	۰/۷۴۷	۳۰/۹۵۷	۴	۴۲	۰/۰۰۰۱	۰/۷۴۷
	زمان * گروه	۰/۵۳۸	۳/۹۵۵	۸	۸۶	۰/۰۰۱	۰/۲۶۹

جدول ۶. نتایج مقایسه زوجی اثر تعاملی زمان و گروه برای متغیرهای پژوهش

متغیر	آزمون	گروه	تفاوت میانگین‌ها	معنی داری
بخشش زناشویی	پیش آزمون	واقعیت درمانی	۱/۲۵	۰/۷۹۲
		معنادرمانی	۰/۱۴	۰/۹۸۸
		واقعیت درمانی	۱/۲۵	۰/۷۹۲
	پس آزمون	واقعیت درمانی	۱۷/۸۱	۰/۰۰۰۱
		معنادرمانی	۱۵/۵۶	۰/۰۰۰۱
		واقعیت درمانی	۲/۲۵	۰/۵۷۰
پیگیری	پیش آزمون	واقعیت درمانی	۱۵/۱۲	۰/۰۰۰۱
		معنادرمانی	۱۳/۰۶	۰/۰۰۱
		واقعیت درمانی	۲/۰۶	۰/۶۵۸
	پس آزمون	واقعیت درمانی	۱/۳۷	۰/۶۵۴
		معنادرمانی	۰/۴۴	۰/۹۲۵
		واقعیت درمانی	۰/۹۴	۰/۸۸۹
اعتماد زناشویی	پیش آزمون	واقعیت درمانی	۱۴/۷۵	۰/۰۰۰۱
		معنادرمانی	۱۲/۱۹	۰/۰۰۲
		واقعیت درمانی	۲/۵۶	۰/۵۳۵
	پس آزمون	واقعیت درمانی	۱۴/۶۹	۰/۰۰۰۱
		معنادرمانی	۱۲/۲۵	۰/۰۰۲
		واقعیت درمانی	۲/۴۴	۰/۵۴۲

نتایج ارائه شده در جدول فوق مبین این بوده که در نمرات پیش آزمون هر دو متغیر بخشش زناشویی و اعتماد زناشویی بین گروه‌ها تفاوت معنی داری وجود نداشت. این در حالی بود که در نمرات پس آزمون و پیگیری هر دو متغیر بین گروه‌ها تفاوت معنی داری بدست آمده است که حاکی از اثربخشی واقعیت درمانی و معنادرمانی بر بخشش زناشویی و اعتماد زناشویی بود. از سوی دیگر نتایج جدول فوق نشان می‌دهد بین دو رویکرد

واقعیت درمانی و معنادرمانی در هیچکدام از متغیرهای پژوهش تفاوت معنی داری وجود نداشت اما با مشاهده اختلاف میانگین‌های می‌توان پی برد که در هر دو متغیر بخشش زناشویی و اعتماد زناشویی رویکرد واقعیت درمانی مؤثرتر بود. نمودارهای زیر میانگین سه گروه را در سه مرحله ارزیابی متغیرهای پژوهش نمایش می‌دهد.

نمودار ۱. میانگین‌های متغیرهای پژوهش در سه مرحله ارزیابی برای دو گروه

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر مقایسه اثربخشی درمان واقعیت‌درمانی و معنادرمانی بر بخشش و اعتماد زناشویی زنان آسیب‌دیده از خیانت زناشویی متقاضی طلاق بود. نتایج نشان داد بین واقعیت‌درمانی و معنادرمانی بر اعتماد زناشویی زنان آسیب‌دیده از خیانت زناشویی متقاضی طلاق تفاوت معنادار وجود ندارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های پیشین همسو بود (آرورا و شتگوار، ۲۰۲۱؛ فرشاد، نجاریان و سالم‌آبادی؛ ۱۳۹۷) و ویدرهولد و ریوا، (۲۰۱۹). شواهد پژوهشی بر روی گروهی از زنان در آستانه ازدواج نشان داد که شرکت در جلسات آموزش پیش از ازدواج با سطوح بالاتری از رضایت و اعتماد زناشویی در ازدواج و سطوح پایین‌تری از تعارض و همچنین کاهش آمار طلاق مرتبط است. همچنین در پژوهشی تأثیر آموزش اعتماد زناشویی پیش از ازدواج بر تعهد در دختران دانشجو مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد که آموزش اعتماد زناشویی پیش از ازدواج، بر تعهد دختران دانشجو تأثیر مثبت داشته است (فرشاد، نجاریان و سالم‌آبادی، ۱۳۹۷). پژوهشگران یک مدل مشاوره‌ای را بر اساس واقعیت‌درمانی برای زوجین طراحی کردند و آن را عشق‌پایدار نامیدند. در طرح آن‌ها پیشنهاد شده بود که زوجین بعد از ازدواج در روابط خود باید نکات زیر را مدنظر داشته باشند: کارها را با هم انجام بدهند، به خودشان اجازه رشد فردی بدهند، در مورد مسائل با یکدیگر مذاکره و صحبت کنند، مشکلات را با کمک هم حل کنند (ویدرهولد و ریوا، ۲۰۱۹). این مهارت‌ها با مهارت‌های استفاده شده در پژوهش حاضر همخوان بود. کانر (۱۹۸۸) در پژوهش خود نظریه واقعیت‌درمانی را با ۱۴ زوج مشکل‌دار که رابطه آشفته‌ای داشتند، در یک دوره دو سال و نیم کار کرد. پس از اتمام دوره درمانی فقط یک زوج متارکه کردند و بقیه زوجین بهبودی قابل ملاحظه‌ای را در روابط خود گزارش کردند که نشان از اثربخشی واقعیت‌درمانی بر آشفستگی زوجین بود (بیب و رابی، ۲۰۱۱). همچنین در مطالعه دیگری همسو با نتایج این مطالعه نتایج نشان داد رویکرد واقعیت‌درمانی گلاسر بر کاهش تعارضات زناشویی مؤثر بوده است و ناسازگاری زوجین را کاهش داده و صمیمیت کلی آنان نیز در مراحل پس‌آزمون و پیگیری افزایش یافته است (صدقی و همکاران، ۱۳۹۸). در مورد دلایل احتمالی تأثیر واقعیت‌درمانی بر افزایش اعتماد زناشویی می‌توان به این مسأله اشاره کرد که مطابق با دیدگاه گلاسر، تخریب و ویران‌سازی ازدواج حاصل یک

روانشناسی کنترل بیرونی پیشرفته در روابط زناشویی است. وقتی این نوع روانشناسی بر روابط زن و مرد یا بر یک ازدواج حاکم شد، بهترین چیزی که شانس بهبودی و پیشرفت زندگی زناشویی را برای آن‌ها فراهم می‌کند، بکارگیری روانشناسی کنترل درونی، ارضای نیازها بر اساس تئوری انتخاب و پذیرش مسئولیت در ازدواج است. در تبیین نتایج این پژوهش شاید بتوان گفت، تأکیدی که گلاسر بر پذیرش مسئولیت رفتار هر فرد دارد به زوجین کمک می‌کند تا به جای پرداختن به رفتار همسر و زیر ذره‌بین قرار دادن او، رفتار خود را مورد بررسی قرار داده و به بررسی نقش خود در مشکلات زناشویی بپردازند و در نتیجه روابط خویش را بهبود ببخشند. مشاوران واقعیت‌درمانی بر اساس مفاهیم گلاسر سعی می‌کنند در مداخله‌های بالینی خود از طریق افزایش مسئولیت‌پذیری در زوجین و آموزش مهارت‌های ارتباطی، اعتماد و صمیمیت زناشویی را افزایش داده و احساس اعتماد زناشویی زوجین را تقویت سازند. تبیین دیگر این است که با بکاربردن رفتارهای مهرورزانه مثل گوش دادن موثر، تشویق، احترام، اعتماد و پذیرش، زوجین ارتباط بهتری با یکدیگر برقرار کرده و تشویق می‌شوند تا این رفتارها را ادامه دهند. آن‌ها می‌فهمند استفاده از این روش‌ها در برقراری ارتباط و ارضای نیازهای آن‌ها بسیار مفید است و برای خود آن‌ها نیز آرامش بسیاری به دنبال خواهد داشت. گلاسر معتقد است که برای تقویت پایه‌های زناشویی بهتر آن است که دو زوج خواسته‌ها و تصاویر دنیای کیفی خود را با هم در میان گذارند و آنچه را می‌خواهند بدون ترس و واهمه با هم دیگر مطرح سازند. عدم طرح خواسته‌ها و تصاویر دنیای کیفی موجب دلخوری و دلخوری موجب انتقاد و سرزنش و نهایتاً موجب کاهش اعتماد بین دو طرف می‌گردد و در نتیجه وفاداری و تعهد به یکدیگر برای آن‌ها یک امر غیرمعمول و غیرعادی می‌شود و به همین دلیل بسیاری از زوجین از هم طلاق می‌گیرند. از دیدگاه گلاسر بهترین راه درمان مشکلات زناشویی، تغییر رفتار از طریق انتخاب اعمال مفید و سازنده است. از سوی شواهد پژوهشی نشان می‌دهد که دستیابی به معنا و کنشگری‌های شادی-بخش پشتیبانی‌نیرومند در برابر بی‌ثباتی عاطفی فرد و تضمین‌کننده بهداشت روانی و بهزیستی اوست (۴۴). فرانکل بیان می‌کند که جستجوی معنا در زندگی انگیزه بنیادی وجود آدم است و اینکه معنای زندگی همچون یک مؤلفه بنیادی در بهزیستی روانشناختی مردم نیرورسانی می‌کند (فرانکل، ۲۰۱۱). شواهد پژوهشی دیگری نشان می‌دهد که معنادرمانی گروهی،

اعتماد زناشویی زوج‌ها را افزایش می‌دهد (پروکس و همکاران، ۲۰۰۷). از سویی برخی پژوهشگران بر این عقیده هستند که معنای زندگی همچون یک متغیر میانجی در ارتباط میان کیفیت زندگی و اعتماد زناشویی عمل می‌کند (داماسیو و همکاران، ۲۰۱۳). با توجه به افزایش نرخ طلاق و روابط فزاینده زناشویی (خیانت) در چند سال اخیر در کشور ما، رویکردهای واقعیت‌درمانی و معنادرمانی به زوجین کمک می‌کند تا بتوانند با یادگیری مهارت‌ها، نگرش‌ها و باورهای منطقی و واقع‌بینانه، مانع از تخریب روابط زناشویی خویش گردند و در جهت تقویت احساس تعهد و وفاداری به همسر، ارتقاء جذابیت شخصی و جذابیت ازدواج، حفظ بنیان خانواده، تحکیم رضایت و پایایی ازدواج و نهایتاً کاهش احتمال بروز آسیب‌های زندگی خانوادگی در آتی از جمله طلاق و عهدشکنی، تلاش نمایند.

یافته دیگر این پژوهش نشان داد بین واقعیت‌درمانی و معنادرمانی بر بخشش زنان آسیب‌دیده از خیانت زناشویی متقاضی طلاق تفاوت معنادار وجود ندارد. فنون واقعیت‌درمانی گلاسبر بر از بخشش مؤثر است. شیوه درمانی گلاسبر، یک روش مستقیم و مواجهه‌کننده است که در آن سعی می‌شود هر فردی رفتار خود را مشاهده و ارزیابی نماید و رفتارهای مثبت بین فردی را در روابط افزایش دهد، بر اساس این رویکرد، روش مستقیم به طور کلی موفق‌تر از روش‌های حمایتی و تفسیری بوده است. زوج‌هایی که تحت زوج‌درمانی با روش‌های مستقیم و مواجهه‌کننده قرار می‌گیرند ثبات بیشتری نیز از خود نشان دادند. گانگ و نوئل (۲۰۱۷) در یک پژوهش نشان دادند زمانی که هم در زن و هم در مرد مکان کنترل درونی افزایش یابد سازگاری و بخشش زناشویی افزایش می‌یابد. از نظر مقایسه دو جنس، زمانی که مکان کنترل درونی در مردان افزایش یابد در مقایسه با زمانی که در زنان بالا باشد سازگاری و رضایت بیشتر می‌گردد. اما وقتی این حالت در زنان بالا می‌رود سازگاری و از خودگذشتگی از زندگی زناشویی تغییری نمی‌کند (گانگ و نوئل، ۲۰۱۷). همچنین می‌توان نتیجه گرفت که درباره معنادرمانی بر بخشش زنان آسیب‌دیده از خیانت زناشویی متقاضی طلاق، با یافته پژوهش‌های پیشین (زارعی و همکاران، ۱۳۹۶، و زاگرین و همکاران، ۲۰۲۰) مبنی بر اثربخشی معنادرمانی بر رابطه زوجین اشاره کرد. در تبیین این یافته پژوهش می‌توان به فرآیند اصلی درمان معنادرمانی توجه کرد که در طول مداخله، موارد منفی با افزایش موارد مثبت، تعادل می‌یابند. بدین ترتیب، بی‌عدالتی‌ها و رفتارهای منفی ادراک‌شده از همسر، با

فراخوانی و یادآوری اعمال مثبت او در همسر شاکی، تعادل ایجاد می‌کند؛ در نتیجه، درمانگر تلاش می‌کند تا افراد از این جنبه‌های مثبت خود بیشتر استفاده کنند و تجربه احساسی بهتری نسبت به خود و دیگران داشته باشند. در همین راستا در گروه معنادرمانی از تکنیک تمرین مقاصد مثبت پشت رفتارها، نگرش و ویژگی‌های شخصیتی منفی به‌منظور درک نقاط مثبت همسر و ایجاد تجربه احساسی بهتر استفاده شد. چنین تغییر نگرش و توجه به نکات مثبت همسر با درک صمیمیت و رابطه عاطفی بهتر با همسر و در نتیجه، احساس خوشایندی همراه است (وانگ، ۲۰۱۵). این فرآیند نیز با اجرای تمرین شکل‌دهی مجدد تحکیم شد که سعی بر اصلاح شناخت‌ها و احساسات منفی افراد متأهل نسبت به همسرشان دارد. علاوه بر این، استفاده از اجرای تمرین «دیدار قدردانی» و «رهاکردن کینه» عملاً به کاهش احساسات منفی و تجربه احساسات مثبت بیشتر نسبت به همسر مانند قدردانی و بخشش منجر می‌شود. با این توصیف، درمان معنادرمانی با بهره‌گیری از رویکرد انسان‌گرایی خود و بهره‌گیری از تکنیک‌های شناختی و رفتاری، تلاشی جدی در بهبود بخشش در افراد دارد؛ نتایج به‌دست آمده نیز تأییدکننده این فرض‌اند. در نهایت می‌توان گفت هر دوی این درمان‌ها، به افزایش بخشش در زنان خیانت‌دیده و در نتیجه افزایش رضایت زناشویی و کیفیت روابط زناشویی کمک می‌کنند. لذا در تبیین یافته‌های این پژوهش می‌توان گفت، زوجینی که از خود بخشش نشان نمی‌دهند، به احتمال خیلی زیاد کیفیت روابط زناشویی پایینی دارند. افرادی که همسر خود را می‌بخشند و اهل بخشش در زندگی زناشویی هستند، خودکنترلی و خودانگیزی بالایی دارند. از آن جایی که کیفیت روابط زناشویی شامل نحوه تعامل زن و شوهر و شیوه‌های مقابله آن‌ها با موقعیت‌های تنش‌زای زندگی است. زوجینی که نسبت به یکدیگر عفو و بخشش را پیش می‌گیرند از کیفیت روابط زناشویی بالایی برخوردار هستند.

این پژوهش از محدودیت‌هایی برخوردار بود. نخستین محدودیت این پژوهش مربوط به قلمرو مکانی و زمانی مطالعه است. این مطالعه بر روی زنان خیانت‌دیده متقاضی طلاق شهر بابل اجرا شد. لذا نمی‌توان یافته‌های آن را به سایر اقشار و شهرهای دیگر تعمیم داد. در صورت تعمیم‌دهی باید جوانب احتیاط صورت گیرد. در این پژوهش نمونه‌گیری به صورت در دسترس اتخاذ شد و این می‌تواند نتایج پژوهش را با محدودیت‌هایی مواجه سازد. در این مطالعه یافته‌ها از طریق پرسشنامه و به صورت

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده اول در رشته مشاوره دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن می‌باشد. مشارکت کنندگان آگاهانه و داوطلبانه در پژوهش مشارکت نمودند. اصل رازداری در پژوهش رعایت شد.

حامی مالی: این پژوهش در قالب رساله دکتری و بدون حمایت مالی می‌باشد.

نقش هر یک از نویسندگان: نویسنده اول محقق اصلی این پژوهش است. نویسنده دوم استاد راهنما و نویسنده سوم استاد مشاور رساله می‌باشند.

تضاد منافع: نویسندگان هیچ تضاد منافی در رابطه با این پژوهش اعلام نمی‌نمایند.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از اساتید راهنما و مشاور این تحقیق و نیز از کلیه افراد شرکت‌کننده و همه افرادی که در پژوهش همکاری داشتند تقدیر و قدردانی می‌گردد.

خود گزارش‌دهی توسط شخص بدست آمده و مشخص نیست نتایج حاصل از مداخله پژوهشی تا چه اندازه با رفتارهای واقعی در زندگی روزمره مرتبط است. محدودیت دیگر این مطالعه مربوط به همه‌گیری ویروس کرونا می‌باشد، به این معنی که همراستایی این پژوهش با همه‌گیری ویروس کرونا در نتایج پژوهش بی‌تأثیر نبود. بر اساس این محدودیت‌های می‌توان گفت، این تحقیق بر روی زنان خیانت‌دیده متقاضی طلاق اجرا شد، پیشنهاد می‌شود که بر روی زنان خیانت‌دیده، زنان عادی و سایر افراد که قابلیت اجرا دارد، اجرا شود و با نتایج این تحقیق مقایسه گردد. به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود که در آینده مطالعاتی را طرح‌ریزی کنند که تأثیر واقعیت‌درمانی، معنادرمانی، بخشش و اعتماد زناشویی در کنار متغیرهای مختلف دیگر مانند رضایت زناشویی، سازگاری زناشویی، بهزیستی زوجین در سایر افراد مورد بررسی قرار گیرد تا از این طریق دانش منسجمی در خصوص متغیرهای ذکر شده و روابط این سازه‌ها با سایر سازه‌ها که قابلیت بیشتری در برنامه‌ریزی‌های مربوطه دارد، حاصل شود. همچنین با توجه به برجسته بودن نقش واقعیت‌درمانی و معنادرمانی در اعتماد زناشویی و بخشش زنان خیانت‌دیده متقاضی طلاق، پیشنهاد می‌شود، برنامه‌هایی از قبیل سخنرانی، برگزاری کارگاه و جلسات آموزش ویژه واقعیت‌درمانی و معنادرمانی می‌تواند اثرگذار باشد. در نهایت پژوهشگران بدین وسیله از کلیه افراد شرکت‌کننده در این پژوهش به خاطر صبر، بردباری و اعتماد به پژوهشگران، نهایت تقدیر و تشکر را دارند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

تعهد و زوج‌درمانی تلفیقی در ارتقاء تعهد زوجین. مجله علوم روانشناختی، ۱۸ (۸۱)، ۱۰۸۰-۱۰۶۹.

<http://psychologicalscience.ir/article-1-336-fa.html>

صفریان طوسی، محمدرضا؛ ثوابی، محمد؛ خویی نژاد، غلامرضا. (۱۳۹۷). نقش عوامل واسطه‌ای بخشش و امید در تاثیرگذاری ویژگی‌های شخصیتی بر رضایت زناشویی زوجین در معرض طلاق. پژوهش‌نامه روانشناسی مثبت دانشگاه اصفهان، ۴(۲)، ۷۱-۸۵.

10.22108/PPLS.2018.112974.1523

فرشاد، محمدرضا؛ نجاریان، سمانه؛ سلم‌آبادی، مجتبی. (۱۳۹۷). پیش‌بینی کارکرد خانواده بر مبنای الگوهای ارتباطی و حمایت اجتماعی ادراک شده در دانشجویان متاهل پرستاری دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان. نشریه روان‌پرستاری، ۶(۱)، ۱۹-۲۵.

<http://ijpn.ir/article-1-1037-en.html>

کردی، معصومه؛ اصلانی، خالد؛ امان‌الهی، عباس. (۱۳۹۶). صمیمیت جنسی و اعتماد به‌عنوان تعدیل‌کننده‌های رابطه سبک دلبستگی ایمن و تعهد زناشویی. فصلنامه روانشناسی کاربردی دانشگاه شهید بهشتی تهران، ۱۱(۴)، ۳۳۳-۳۵۱.

20.1001.1.20084331.1396.11.4.2.5

عباسی، حسین؛ احمدی، سیداحمد؛ فاتحی زاده، مری؛ و بهرامی، فاطمه. (۱۳۹۶). اثربخشی زوج‌درمانی مبتنی بر نظریه انتخاب بر تعهد اجتماعی زوجین. نشریه آموزش و سلامت جامعه، ۴(۲)، ۳-۱۰.

doi: 10.21859/jech.4.2.3

مریدی، حدیث؛ کجاف، محمد باقر؛ محمودی، آرمین. (۱۳۹۸). اثربخشی واقعیت‌درمانی گلاسر بر رضایت زناشویی، رضایت از زندگی و مهارت ارتباطی زوجین. ماهنامه ارمان دانش دانشگاه علوم پزشکی یاسوج، ۲۴(۵)، ۱۰۱۳-۱۰۲۷.

URL: <http://armaghanj.yums.ac.ir/article-۲۳۸۴-۱-fa.html>

موسوی، ولی‌الله؛ رضائی، سجاد؛ قربان‌پور، امیر؛ طیبی، احمدیان. (۱۳۹۷). مقایسه بخشایشگری و پایبندی مذهبی در زوج‌های در آستانه طلاق و زوج‌های عادی. پژوهش‌نامه روانشناسی مثبت، ۴(۲)، ۴۱-۵۴.

doi: 10.22108/ppls.2018.112606.1506

References

Arora, S., & Shetgovekar, S. (2021). Trust and Marital Satisfaction among Love and Arrange Married Couples. *IAHRW International Journal of Social Sciences Review*, 9(4), 324-328. <https://search.proquest.com/openview/42e2adf149>

ابن‌الشریعه، جمیله؛ عقیلی، سیدمجتبی. (۱۳۹۷). اثربخشی واقعیت‌درمانی مبتنی بر نظریه انتخاب گلاسر به شیوه گروهی بر سلامت عمومی و باورهای و سواسی زنان مطلقه. مجله دانشگاه علوم پزشکی گرگان، ۲۰(۴)، ۵۳-۶۰.

<http://goums.ac.ir/journal/article-1-3468-en.html>

احمدی، سحر؛ علیرضا، ماردپور؛ آرمین، محمودی. (۱۳۹۸). اثربخشی طرحواره‌درمانی بر طرحواره‌های ناسازگار اولیه، افزایش کیفیت زندگی و رضایت زناشویی در زوجین متقاضی طلاق در شهر شیراز. مجله روش‌ها و مدل‌های روانشناختی، ۱۱(۴۱)، ۵۳-۷۰.

http://jpmm.marvdasht.iau.ir/article_4529.html?lang=en

افشاری، کاشانیان؛ امید، زهراکار؛ کیانوش، محسن زاده؛ اسماعیلی، فرشاد؛ تاجیک، عزیزاله. (۱۳۹۸). شناسایی عوامل خیانت زناشویی در زنان. فصلنامه علمی پژوهش‌های مشاوره انجمن مشاوره ایران، ۱۸(۷۱)، ۱-۱۵۴.

20.1001.1.2717400.1398.18.71.2.3

خندان دل، سحر؛ کاویان فر، حسین. (۱۳۹۴). نقش اعتماد در روابط بین فردی و تاب‌آوری خانواده در رضایت زناشویی زوج‌های شاغل. نشریه آسیب‌شناسی، مشاوره و غنی‌سازی خانواده، ۱۱(۱)، ۱۴-۳۱.

https://fpcej.ir/browse.php?a_id=103&slc_lang=en&sid=1&printcase=1&hbnr=1&hmb=1

زارعی، سلمان؛ فرحبخش، کیومرث؛ اسمعیلی، معصومه. (۱۳۹۶). تعیین سهم خودمتمایزسازی، اعتماد، شرم و گناه در پیش‌بینی سازگاری زناشویی. مجله دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، ۱۲(۴۵)، ۵۱-۶۳.

https://jsr-p.isfahan.iau.ir/article_533798.html?lang=fa

شاهوردی، محمد؛ حیاتی، مژگان. (۱۳۹۸). اثربخشی زوج‌درمانی تلفیقی بر بخشودگی زناشویی زوجین. مجله رویش روانشناسی، ۸(۸)، ۱۴۹-۱۵۶.

http://frooyesh.ir/browse.php?a_id=1329&sid=1&slc_lang=en

شجاعی، احمد؛ اسکندرپور، بهروز. (۱۳۹۵). اثربخشی معنادرمانی گروهی فرانکل بر بهزیستی روان‌شناختی و شادکامی دانش‌آموزان بی‌سرپرست و بدسرپرست. فصلنامه علمی پژوهشی روانشناسی مدرسه و آموزشگاه، ۲(۲)، ۷۱-۹۱.

https://jsp.uma.ac.ir/article_441.html?lang=fa

صدیقی، مریم؛ غفاری، عذرا؛ کاظمی، رضا؛ نریمانی، محمد. (۱۳۹۸). مقایسه اثربخشی زوج‌درمانی مبتنی بر تئوری انتخاب، درمان مبتنی بر پذیرش و

- 0b0e3a14671ae2a72b80eb/1?pq-origsite=gscholar&cbl=5347679
- Beebe, J. E., & Robey, P. A. (2011). The prevalence and psychological impact of bullying on adolescents: An application of choice theory and reality therapy. *International Journal of Choice Theory and Reality Therapy*, 30(2), 33-44. https://www.wglasserinternational.org/wp-content/uploads/bsk-pdf-manager/25_IJCTRT_SPRING2011.PDF#page=33
- Brimhall, A., Wampler, K., & Kimball, T. (2008). Learning from the past, altering the future: A tentative theory of the effect of past relationships on couples who remarry. *Family process*, 47(3), 373-387. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2008.00259.x>
- Damásio, B. F., Melo, R. L. P. D., & Silva, J. P. D. (2013). Sentido de vida, bem-estar psicológico e qualidade de vida em professores escolares. *Paidéia (Ribeirão Preto)*, 23, 73-82. <https://www.scielo.br/j/paideia/a/fMQZBfSZTFvZPSZdsdpFxFH/abstract/?lang=pt>
- Maharani, E. P. (2022). Cognitive Behavioral Therapy untuk mengurangi perilaku melukai diri pada individu dengan gangguan depresi mayor. *Procedia: Studi Kasus dan Intervensi Psikologi*, 10(4), 113-118. <https://journals.sbm.ac.ir/ijabs/article/view/11421>
- Fife, S. T., Weeks, G. R., & Stellberg-Filbert, J. (2013). Facilitating forgiveness in the treatment of infidelity: An interpersonal model. *Journal of Family Therapy*, 35(4), 343-367. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6427.2011.00561.x>
- Fincham, F. D., & May, R. W. (2017). Infidelity in romantic relationships. *Current opinion in psychology*, 13, 70-74. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2016.03.008>
- Frankl, V. E. (2011). *The unheard cry for meaning: Psychotherapy and humanism*. Simon and Schuster
- Fonsêca, P. N. D., Lopes, B. D. J., Gusmão, E. É. D. S., Pessoa, V. S. A., Couto, R. N., & Silva, M. I. F. D. (2017). Marital forgiveness: An explanation based on human values. *Trends in Psychology*, 25, 1913-1926. <https://doi.org/10.9788/TP2017.4-20Pt>
- Ganong, P., & Noel, P. (2017). The effect of debt on default and consumption: Evidence from housing policy in the great recession. *Unpublished Working Paper*. https://www.stern.nyu.edu/sites/default/files/assets/documents/ganong_noel_housing.pdf
- Guzmán-González, M., Włodarczyk, A., Contreras, P., Rivera-Ottenberger, D., & Garrido, L. (2019). Romantic attachment and adjustment to separation: The role of forgiveness of the former partner. *Journal of Child and Family Studies*, 28, 3011-3021. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01476-8>
- Ignat, R. (2018). 704 Infidelity, impulsivity, attachment and distorted cognitions. *The Journal of Sexual Medicine*, 15(7), S401.401-409. DOI:<https://doi.org/10.1016/j.jsxm.2018.04.612>
- Kleifaras, G., & Psarra, E. (2012). Meaning in life, psychological well-being and depressive symptomatology: A comparative study. *Psychology*, 3(04), 337. <https://www.scirp.org/html/18413.html>
- Larzelere, R. E., & Huston, T. L. (1980). The dyadic trust scale: Toward understanding interpersonal trust in close relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 595-604. <https://doi.org/10.2307/351903>
- Mark, K. P., Janssen, E., & Milhausen, R. R. (2011). Infidelity in heterosexual couples: Demographic, interpersonal, and personality-related predictors of extradyadic sex. *Archives of sexual behavior*, 40, 971-982. <https://doi.org/10.1007/s10508-011-9771-z>
- McNulty, J. K. (2011). The dark side of forgiveness: The tendency to forgive predicts continued psychological and physical aggression in marriage. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(6), 770-783. <https://doi.org/10.1177/0146167211407077>
- Meyerbröker, K., & Morina, N. (2021). The use of virtual reality in assessment and treatment of anxiety and related disorders. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 28(3), 466-476. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/cp.p.2623>
- Pelucchi, S., Paleari, F. G., Regalia, C., & Fincham, F. D. (2015). Self-forgiveness in romantic relationships: 2. Impact on interpersonal forgiveness. *Family Science*, 6(1), 181-190. doi.org/10.1080/19424620.2015.1082048
- Pollard, M. W., Anderson, R. A., Anderson, W. T., & Jennings, G. (1998). The development of a family forgiveness scale. *Journal of Family Therapy*, 20(1), 95-109. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1467-6427.00070>
- Proulx, C. M., Helms, H. M., & Buehler, C. (2007). Marital quality and personal well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and family*, 69(3),

- 576-593.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1741-3737.2007.00393.x>
- Rempel, J. K., & Holmes, J. G. (1986). How do i trust thee-trust is one of the most important and necessary aspects of any close relationship-by taking this trust test you can count the ways and understand the whys. *Psychology today*, 20(2), 28.
- Rose, A., Anderson, S., Miller, R., Marks, L., Hatch, T., & Card, N. (2018). Longitudinal test of forgiveness and perceived forgiveness as mediators between religiosity and marital satisfaction in long-term marital relationships. *The American Journal of Family Therapy*, 46(4), 356-374.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01926187.2018.1547667>
- Ruhlmann, L. M., Gallus, K. L., & Durtschi, J. A. (2018). Exploring relationship satisfaction and attachment behaviors in single-and dual-trauma couples: A pilot study. *Traumatology*, 24(1), 27.
doi.org/10.1037/trm0000129
- Sbarra, D. A., & Coan, J. A. (2018). Relationships and health: The critical role of affective science. *Emotion Review*, 10(1), 40-54.
<https://doi.org/10.1177/1754073917696584>
- Scheeren, P., Apellániz, I. D. A. M. D., & Wagner, A. (2018). Marital infidelity: The experience of men and women. *Trends in Psychology*, 26, 355-369.
<https://doi.org/10.9788/TP2018.1-14Pt>
- Schulenberg, S. E., Schnetzer, L. W., Winters, M. R., & Hutzell, R. R. (2010). Meaning-centered couples therapy: Logotherapy and intimate relationships. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 40, 95-102.
<https://doi.org/10.1007/s10879-009-9134-4>
- Shallcross, S. L., & Simpson, J. A. (2012). Trust and responsiveness in strain-test situations: A dyadic perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(5), 1031.
<https://psycnet.apa.org/record/2012-00541-001>
- Southwick, S. M., Lowthert, B. T., & Graber, A. V. (2016). Relevance and application of logotherapy to enhance resilience to stress and trauma. In *Logotherapy and Existential Analysis: Proceedings of the Viktor Frankl Institute Vienna, Volume 1* (pp. 131-149). Springer International Publishing.
https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-29424-7_13
- Visser, M., Finkenauer, C., Schoemaker, K., Kluwer, E., Rijken, R. V. D., Lawick, J. V., ... & Lamers-Winkelmann, F. (2017). I'll never forgive you: High conflict divorce, social network, and co-parenting conflicts. *Journal of child and family studies*, 26, 3055-3066.
doi.org/10.1007/s10826-017-0821-6
- Wiederhold, B. K., & Riva, G. (2019). Virtual reality therapy: emerging topics and future challenges. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 22(1), 3-6.
<https://www.liebertpub.com/doi/abs/10.1089/cyber.2018.29136.bkw>
- Wiebe, S. A., Johnson, S. M., Burgess Moser, M., Dalgleish, T. L., & Tasca, G. A. (2017). Predicting follow-up outcomes in emotionally focused couple therapy: The role of change in trust, relationship-specific attachment, and emotional engagement. *Journal of marital and family therapy*, 43(2), 213-226.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jmft.12199>
- Wong, P. T. (2017). Meaning-centered approach to research and therapy, second wave positive psychology, and the future of humanistic psychology. *The Humanistic Psychologist*, 45(3), 207.
<https://psycnet.apa.org/record/2017-05729-001>
- Wong, P. T. (2015). Meaning therapy: Assessments and interventions. *Existential Analysis*, 26(1), 154-167.
<http://www.drpaulwong.com/wp-content/uploads/2015/05/Meaning-Therapy-Assessments-Interventions-Paul-Wong.pdf>
- Yuan, S., & Weiser, D. A. (2019). Relationship dissolution following marital infidelity: comparing European Americans and Asian Americans. *Marriage & Family Review*, 55(7), 631-650.
<https://doi.org/10.1080/01494929.2019.1589614>
- Yaqoob, A., & Bano, N. (2020). Trust as a Mediator between Secure Attachment Style and Marital Adjustment in Married Individuals. *Pakistan Journal of Psychology*, 51(2).
<https://doi.org/10.22219/procedia.v10i4.23548>
- Zagrean, I., Russo, C., Di Fabio, M., Danioni, F., & Barni, D. (2020). Forgiveness and family functioning among young adults from divorced and married families. *Journal of Divorce & Remarriage*, 61(8), 543-555.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10502556.2020.1799307>